

* * * **Evro-atlantski Bilten** * * *

* * * **Euro-Atlantic Bulletin** * * *

Izdajatelj/Publisher: EASS / EACS

Vol. 4 No. 3 2023

Urednik/Editor: prof. dr. Iztok Prezelj

21. april, 2023

ISSN 2712-5270

<http://www.euroatlantic.org/bilten/>

Premislek o možnih izhodiščih nadgradnje slovenskega nacionalno varnostnega sistema

Boštjan Šefic¹

Abstrakt

Novi varnostni izzivi, hitre in nepredvidljive politične in druge spremembe terjajo, da je nacionalno varnostni sistem dobro pripravljen. Slovenski nacionalno varnostni sistem lahko z nekaterimi relativno majhnimi posegi in nadgradnjami naredimo za zelo učinkovitega. S tem bomo povečali našo varnost in pomembno primerjalno prednost pred mnogimi državami. Članek predlaga številne ukrepe, glede katerih bi bila potrebna strokovna, tehtna in poglobljena razprava. Na podlagi le-teh pa bi morebitne spremembe preišli in postopno tudi uveljavili.²

Ključne besede: sistem nacionalne varnosti, nadgradnja, policija, vojska, obveščevalne službe, zaščita in reševanje

¹ Boštjan Šefic je nekdanji svetovalec za nacionalno varnost pri Predsedniku RS, državni sekretar na MNZ in namestnik direktorja SOVE.

² Opomba: v tem prispevku so izražena lastna stališča avtorja, ki niso nujno stališča EASS.

EVRO-ATLANTSKI SVET SLOVENIJE

EURO-ATLANTIC COUNCIL OF SLOVENIA

Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana, Slovenija, t. +386 (0)1 5805 327, e-mail: info@euroatlantic.org, www.euroatlantic.org

Uvod

Republika Slovenija je ena najvarnejših držav v Evropi in svetu. K temu je prispevala premišljena zunanja politika in kakovosten ter učinkovit nacionalno varnostni sistem države. Naša zunanjepolitična prizadevanja so vedno temeljila na sodelovanju in povezovanju, politiki miru in človekovih pravicah. Z vstopom v Evropsko unijo in zvezo Nato smo okrepili naš položaj in postali del svobodnega in demokratičnega sveta, ki se, prav sedaj sooča z velikimi in nepredvidljivimi izzivi. Naša odgovornost je, da se aktivno in konstruktivno vključimo v iskanje optimalnih rešitev in prizadevanja za mir ter stabilnost.

Na temelju izkušenj pred osamosvojitvijo in izkušnjah procesa osamosvojitve Republike Slovenije, smo po osamosvojitvi zgradili učinkovit sistem nacionalne varnosti. Brez dvoma lahko trdimo, da je sistem dober in da se zaenkrat uspešno spopada s številnimi izzivi, s katerimi smo se soočali v zadnjih več kot tridesetih letih. Pa naj si bodo to velike politične in gospodarske spremembe, ekstremizem, radikalizem, terorizem, migracije, krize povezane s podnebnimi razmerami, kot so naravne nesreče, epidemije, kibernetске grožnje in konflikti v naši bližnji ter daljni sosesčini.

V nadaljevanju bom zapisal nekaj pobud za premislek o tem, kaj bi bilo potrebno storiti za to, da bi sedanji sistem nadgradili, tako da se bo lahko uspešno zoperstavljal sedanjim in novim izzivom. Na podlagi tega se lahko pripravijo primerne rešitve v okviru posameznih zakonov ali drugih aktov, ki jih sprejemajo pristojni organi. Zavedam se tudi, da nisem zajel vseh problemov, temveč zgolj tiste, ki sem jih pri svojem delu zaznal sam in jih ocenjujem kot bolj pomembne oziroma tiste, o katerih je potreben premislek o njihovih spremembah in nadgradnji. Ne bom se posvečal tistemu kar menim, da deluje dobro. V tokratnem prispevku tudi ne razčlenjujem posameznih pobud ali predlogov in ne podajam dokončnih rešitev, ker sem prepričan, da mora o tem potekati temeljita strokovna razprava z vsemi, ki razpolagajo z znanji in izkušnjami. V tem okviru upam, da bo kasneje priložnost za podrobnejšo predstavitev posameznih predlogov in konkretnih rešitev.

Slovenski nacionalno-varnostni sistem je v vsem svojem obdobju delovanja zagotavljal državi in slehernemu prebivalcu visoko stopnjo varnosti. Na posameznih področjih so bile slovenske rešitve celo kot vzgled primerne pristopa k posameznim varnostnim izzivom (na primer področje boja proti terorizmu). V preteklih letih pa so se pokazale že prve slabosti. Prav gotovo glede zaznavanja

in pripravljenosti na intenzivne migracije, mednarodni organizirani kriminal, kibernetne grožnje in radikalizem.

Da bo temu tako tudi v prihodnje je ključna in bistvena naloga Vlade in Državnega zbora, da opredeljuje ključne prioritete preko nacionalno varnostnega programa, zagotovi potrebne pravne okvirne in materialne vire ter zagotovi dolgoročno stabilnost z uresničevanjem sprejetih dolgoročnih načrtov. Namreč, pogoste spremembe, ki so nemalokrat pogojene bolj kot z dejanskimi potrebami in možnostmi, nastajajo zaradi različnih političnih ambicij vsakokratne politične strukture. Pogoste spremembe, zlasti v nekaterih podsistemih, imajo viden vpliv na doseganje zastavljenih ciljev. Nacionalno varnostni sistem terja stabilno okolje, jasne cilje in ukrepe za njihovo doseganje. To so vprašanja, ki morajo biti onkraj posameznega mandata Vlade in Državnega zbora oziroma vsakokratne koalicije.

Spremembe v svetu in novi varnostni izzivi

Vojna v Ukrajini je še posebej posegla v zavedanje krhkosti vzpostavljenega ravnotežja po letu 1990. Predstavlja eno največjih varnostnih kriz v zadnjih desetletjih. Zaenkrat ne moremo predvideti niti možnega razpleta oziroma kdaj in kako se bo ta vojna končala. Predvsem pa, nimamo jasne slike, kaj bo po tem, ko se konča. To je pomembno vprašanje na katerega bi se morali dobro pripraviti, zlasti v Evropi. V vsakem primeru bo potrebno s skupnimi močmi obnoviti že sedaj porušeno Ukrajino. Pri tem bo veliko breme padlo prav na države EU in ZDA. To bo predstavljalo v novih razmerah velik izziv in breme. Toliko bolj, ker istočasno potekajo pomembne politične in gospodarske spremembe na Zahodu in ni mogoče izključiti nekaterih novih potencialnih konfliktov nepredvidljivih razsežnosti. V mislih imam nevarnost večjega konflikta glede Tajvana, ki bi imel precej usodne posledice, vsekakor večje kot vojna v Ukrajini.

Posledice ukrajinske vojne so okrepile gospodarsko in energetska krizo, posredno povzročile prehrabno krizo, priča smo tudi obsežnim migracijam, tako znotraj Ukrajine kot migracijam v druge, zlasti sosednje države. Nikakor ne smemo zanemariti dejstva, da se v Ukrajini koncentrirajo enormne količine orožja. Obstaja objektivno tveganje, da bi se po končanih konfliktih del tega orožja znašel na črnem trgu. Mednarodno organizirane kriminalne skupine, skrajneži vseh barv in pripadniki terorističnih skupin ne le iz Evrope, bodo poskušali priti do tega orožja za doseganje lastnih ciljev. To bo, brez dvoma, vplivalo na evropsko, širšo in s s tem tudi na našo neposredno varnost.

EVRO-ATLANTSKI SVET SLOVENIJE

EURO-ATLANTIC COUNCIL OF SLOVENIA

Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana, Slovenija, t. +386 (0)1 5805 327, e-mail: info@euroatlantic.org, www.euroatlantic.org

V naši neposredni bližini je zahodno balkanska regija z vsemi svojimi političnimi in gospodarskimi težavami, napetostmi glede določanja meja, medsebojnim nepriznavanjem in nepredvidljivimi varnostnimi tveganji, ki se v zadnjih letih poglobljajo. Na dogajanja na severu Afrike in drugod po kontinentu nimamo ustreznih odgovorov, niti dobro ne poznamo razmer niti njihovih potencialnih razsežnosti in posledic. Izključno naslanjanje na informacije in stališča drugih držav, ni prava pot, saj gre pri njih pogosto za precej enostranske interese.

Nobenega dvoma ni, da je Slovenija zaradi svojega položaja, članstva v Evropski uniji in zvezi Nato intenzivno spremljana s strani številnih obveščevalnih služb, naše ozemlje pa se izkorišča tudi za delovanje proti drugim zavezniškim državam.

Številna varnostna tveganja in grožnje se bodo v prihodnjih letih stopnjevala. Njihove pojavnosti bodo različne. Od intenzivnih obveščevalnih dejavnosti, informacijske vojne, kibernetičnih napadov, vojaških groženj, dejavnosti paravojaških struktur, terorizma, ekstremizma, trgovine z orožjem, napadov na kritično infrastrukturo, mednarodnega organiziranega kriminala, energetske in prehranske krize, trgovinskih vojn in številnih drugih oblik, ki jih danes poznamo, vendar se z nekaterimi še nismo srečali. Prepričan sem, da se bodo pojavljale tudi povsem nove, o katerih danes govorimo relativno malo.

Nikakor ne smemo podcenjevati obstoječih podnebnih sprememb, ki se bodo v naslednjih letih in desetletjih najverjetneje stopnjevale. Zaradi tega bomo priča ekstremnim naravnim pojavom in izziv sistema zaščite in reševanja bo učinkovita zaščita prebivalstva. Kot posledica teh velikih sprememb bodo tudi obsežnejše migracije, kar bo za celoten sistem nacionalne varnosti, zlasti pa za to področje še poseben izziv, ker bo potrebno prilagoditi načrte, strukturo in kapacitete.

Našteti izzivi so le del tistih s katerimi se in se bomo soočali tudi v prihodnje. Ne pozabimo na napetosti v pacifiški regiji, še intenzivnejše podnebne spremembe, ki bodo vplivale na naše življenje, na dejstvo pomanjkanja vode, zlasti v nekaterih predelih sveta.

Na spremembe, nove grožnje in povečana tveganja moramo biti dobro pripravljeni zato, da bomo sprejemali pravilne in pravočasne ukrepe. Z njimi bomo preprečevali nastanek večjih posledic ali jih vsaj bistveno zmanjšali in s tem zagotovili nadaljnjo varnost in stabilnost države. Za to pa je

potreben nacionalno varnosti sistem, ki se je sposoben s temi grožnjami in tveganji učinkovito spopasti.

Vodenje in usmerjanje nacionalno varnostnega sistema

Vodenju in usmerjanju smo v preteklosti posvečali manj pozornosti. Posamezni podsistemi so se razvijali po sektorskem principu. Včasih je bilo opaziti celo nekonstruktivno tekmovanje, kdo je pomembnejši, boljši, kdo bo dobil več sredstev ne glede na potrebe in dejanske grožnje s katerimi smo se soočali. Včasih je bilo vse odvisno celo od moči posameznega predsednika vlade ali ministra. Ob nekaterih krizah se je pokazalo, da posamezni podsistemi nimajo niti zakonskih in podzakonskih okvirov za učinkovito skupno delovanje. Takšen primer je bil ob migracijski krizi v letih 2015 in 2016, ko se je moral dobesedno preko noči spremeniti Zakon o obrambi zato, da je lahko Slovenska vojska prispevala k obvladovanju te krize in pomagala Policiji pri varovanju sprejemnih in nastanitvenih centrov ter jo podprla na zeleni meji. Kako bi, na primer, reagirala in podprla Policijo v primeru terorističnega napada in katere naloge bi lahko opravljala danes še vedno nimamo natančno opredeljeno, čeprav takšen primer ni teoretičen, v trenutku lahko postane zelo realen. Podobno je bilo s področjem zaščite in reševanja. Ker niso imeli ustreznih načrtov za takšno specifično situacijo, s katero so delovali v skladu z državnimi načrti za primer potresa. Iznajdljivost in fleksibilnost sta pomembni, vendar samo ob odlični pripravljenosti in načrtovanju.

Svet za nacionalno varnost in njegov sekretariat imata pomembno vlogo pri usklajevanju in usmerjanju teh aktivnosti. Prvi zlasti na politično-strateškem nivoju, drugi na področju operativnega usklajevanja in izvrševanja sprejetih usmeritev Sveta za nacionalno varnost in Vlade. Temu primerno sta tudi oblikovana. Sestavi obeh sta se sicer v zadnjih več kot dvajsetih letih spreminjali, vendar imata tako predsednik SNAV (predsednik Vlade) in vodja sekretariata (trenutno svetovalec za nacionalno varnost predsednika Vlade) dovolj manevrskega prostora, da upoštevajoč problematiko v delo vključijo tudi predstavnike državnih organov ali strokovnjake s posameznega področja. Oba organa sta posvetovalno-usklajevalna in delujeta v podporo odločanja Vlade, ki sprejema bodisi samostojne ukrepe in odločitve, ali pa jih predlaga Državnemu zboru.

Upoštevajoč sedanje in prihodnje grožnje in tveganja bi bilo dobro premisliti o tem, ali sta sedanji položaj in naloge zadostne za hitro reagiranje. Menim, da bi bilo nekaj manjših dopolnil zadostnih za hitrejšo in boljše odzivanje.

EVRO-ATLANTSKI SVET SLOVENIJE

EURO-ATLANTIC COUNCIL OF SLOVENIA

Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana, Slovenija, t. +386 (0)1 5805 327, e-mail: info@euroatlantic.org, www.euroatlantic.org

Tisto, kar bi veljalo okrepiti je vsaj dvoje. Prvič, vlogo svetovalca za nacionalno varnost postaviti kot osrednjo točko izvršne veje oblasti, h kateri bi se stekali vsi operativni podatki in informacije pomembne z vidika nacionalne varnosti. Ta funkcija mora postati tista, ki bo lahko v vsakem trenutku razpolagala z realno oceno stanja varnosti države in usklajevala vse subjekte in podsisteme k ciljem Vlade in SNAV ter lahko predlagala predsedniku Vlade potrebne ukrepe. In drugič, vzpostaviti bi morali visoko strokovno in kompetentno skupino analitikov, ki bi bili sposobni izdelovati redne (dnevne, tedenske,...) analize, napovedi in ocene, na podlagi katerih bi Vlada lahko podajala usmeritve in na podlagi pripravljenih predlogov sprejemala ukrepe na področju zagotavljanja nacionalne varnosti. Na podlagi tega bi pripravili tudi nacionalno varnostni program za celoten sistem, posamezne podsisteme in njegove subjekte. Slednjega bi sprejela Vlada po predhodni obravnavi in mnenju pristojnih odborov v Državnem boru. S tem bi presegli stanje, ko posamezni subjekti pripravljajo programe, medtem ko se Vlada in Državni zbor z njimi seznanjata. Pomembna naloga bi morala biti pravočasno opozarjanje na povečana tveganja glede posameznih groženj. Tako bi sistem bolje usmerjali v tista vprašanja, ki so ključna, hkrati bi dosegali večje sinergije oziroma izkoristili razpoložljive potenciale. V tej skupini bi morali stalno delovati predstavniki obveščevalnih služb, policije, Generalštaba, Ministrstva za zunanje zadeve, po potrebi pa tudi ostali strokovnjaki posameznih državnih organov ali zunanjih inštitucij, ki lahko prispevajo pri izdelavi kakovostnih izdelkov. To še posebej velja za posamezna specifična področja. Seveda, po predhodnem ustreznem preverjanju in pridobitvi dovoljenj. Skupina visokih uradnikov, ki sedaj deluje, in jo vodi svetovalec predsednika Vlade za nacionalno varnost potrebuje kakovostne skupne (nacionalne) ocene in izdelke. Samo na podlagi teh se lahko pravočasno pripravijo in predlagajo optimalni ukrepi.

Na področju kriznega upravljanja je bil v zadnjih letih narejen napredek. V Zakonu o Vladi je opredeljena kompleksna kriza, sprejeta je bila Uredba o kriznem upravljanju in vodenju ter Nacionalnem centru za krizno upravljanje. Na tem področju bo potrebno zlasti izvajati redno usposabljanje celotne strukture in na podlagi morebitnih ugotovljenih pomanjkljivosti sproti nadgrajevati to področje. Za učinkovito obvladovanje kriz in dobro krizno upravljanje je nujno oblikovanje timov strokovnjakov in političnih odločevalcev ter jih načrtno usposablјati. Pretekle izkušnje kažejo, da tu obstajajo vrzeli, vključno s kriznim komuniciranjem.

Pri vodenju nacionalno varnostnega sistema je potrebno več pozornosti nameniti vključevanju in imenovanju na ključna mesta v okviru posameznih subjektov. To mora temeljiti izključno na podlagi strokovnosti in kompetentnosti za vodenje. Samo in izključno s takšnimi kadrovskimi rešitvami se lahko dosežejo zastavljeni cilji.

EVRO-ATLANTSKI SVET SLOVENIJE

EURO-ATLANTIC COUNCIL OF SLOVENIA

Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana, Slovenija, t. +386 (0)1 5805 327, e-mail: info@euroatlantic.org, www.euroatlantic.org

Vodenje in usmerjanje mora zagotoviti, da bo celoten sistem deloval kot sistem in ne kot skupek podsistemov, delovati mora skupaj, uigrano in se medsebojno dopolnjevati. To ne pomeni poseganje enega podsistema ali subjekta v pristojnosti drugega. Nasprotno, ga podpira in dopolnjuje ter mu zagotavlja boljšo učinkovitost.

Nadzor

Ni pomembno, da je nacionalno varnostni sistem zgolj učinkovit. Ker razpolaga z vrsto pristojnosti in pooblastil s katerimi posegajo v pravice posameznikov je izjemnega pomena, da ta svoja pooblastila uporablja na zakonit način da se v pravice posameznika posega v najmanjši možni meri. Nič manj pomembna ni strokovnost, racionalnost in stalno preverjanje zastavljenih ciljev. Ker se zavzemam za to, da bi vsi subjekti nacionalno varnostnega sistema imeli pooblastila s katerimi bi lahko obvladovali vse grožnje, mora na drugi strani obstajati kakovosten in dosleden nadzor s ciljem pravočasnega zaznavanja pomanjkljivosti, napak in morebitnih posameznih anomalij ter predlagati izboljšave in predlagati ukrepe.

Pri nas imamo razvejan in obsežen nadzor. Pri tem gre za strokovni in politični nadzor, nadzor na področju zakonitosti in uresničevanja človekovih pravic, finančni nadzor in notranji nadzor v posameznih subjektih. Izhajajoč iz razvejanosti in preteklih izkušenj bi lahko zaključil, da so subjekti nacionalno varnostnega sistema dobro nadzorovani.

Z novim zakonom o parlamentarnem nadzoru nad delom obveščevalnih in varnostnih služb bi bilo nujno natančneje opredeli pristojnosti parlamentarnega nadzora. V zadnjih letih smo bili priča večjim konfliktom med nadzorovanimi službami (zlasti Policijo) in parlamentarno komisijo. Kakršno koli prekrivanje parlamentarnega nadzora z nadzorom, ki ga izvajajo druge inštitucije, lahko zgolj škoduje in povzroča nekonstruktivne konflikte. Zato je potrebno jasno in nedvoumno opredeliti, katere podatke lahko komisija pridobi od varnostne službe oziroma Policije. Vsako poseganje ali zgolj zanimanje glede konkretnih predkazenskih postopkov je nedopustno in predstavlja nedopusten vpliv na potek postopka, ki ga usmerja državno tožilstvo. Po drugi strani nadzor, ki se omejuje zgolj na prejemanje in obravnavo poročil, naj si bodo letna, obdobjna ali poročila o številu izvedenih posebnih preiskovalnih ukrepov, verjetno ni ustrezno in ne omogoča dejanskega nadzora z vidika upoštevanja človekovih pravic ter svoboščin, zakonitosti dela in upoštevanja v Državnem zboru sprejetih usmeritev in drugih aktov. Zato bo potrebna temeljita razprava o tem, kako izboljšati parlamentarni nadzor nad varnostnimi službami.

EVRO-ATLANTSKI SVET SLOVENIJE

EURO-ATLANTIC COUNCIL OF SLOVENIA

Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana, Slovenija, t. +386 (0)1 5805 327, e-mail: info@euroatlantic.org, www.euroatlantic.org

Nadzor nad obveščevalnimi službami je jasnejši, vendar bi tudi tu veljalo premisliti o nekaterih spremembah. Predvsem glede nadzora posebnih oblik pridobivanja podatkov in poseganja v človekove pravice in svoboščine. Ne bom prvi, ki razmišlja o tem, da bi bilo smiselno v okviru parlamentarne komisije za nadzor obveščevalnih in varnostnih služb imenovati strokovno, zaupanja vredno in pred vrhovnim sodiščem zapriseženo skupino strokovnjakov s področja prava, obveščevalnih in varnostnih služb, ki bi imela globlji vpogled v nekatere podatke, informacije, ukrepe in aktivnosti ter bi o svojih ugotovitvah poročala komisiji. Seveda, zgolj in samo o morebitnih kršitvah in ne o vsem, o čemer bi bili seznanjeni. Na tak način bi zagotovili večjo kredibilnost glede ugotovitev, lažje sodelovanje med službami in komisijo za nadzor, zaščitili bi podatke in hkrati prispevali k odpravi morebitnih pomanjkljivosti in slabosti, kar bi prispevalo k boljšim rezultatom služb samih.

V varnostnih kot obveščevalnih službah je potrebno notranji nadzor nadgraditi v kakovostnem in organizacijskem pogledu. Poleg ustreznih pristojnosti, položaja in pogojev je potrebno zagotoviti še večjo objektivnost, saj si s tem te službe gradijo večje zaupanje med ljudmi in znotraj sistema oziroma države. Pravočasno lastno zaznavanje pomanjkljivosti, slabosti in morebitnih napak je ključnega pomena za uspešnost, zaščito vseh zaposlenih, zlasti operativnega dela teh služb, verodostojnost in zanesljivost informacij. Pretekla obdobja so pokazala pomanjkljivosti in prevelik vpliv in odvisnosti od vodstev.

V kontekstu izboljševanja celovitega nadzora bi bilo potrebno preveriti pristojnosti ostalih nadzornih inštitucij, kot so Računsko sodišče, Varuh človekovih pravic in drugi s ciljem morebitnega nadgrajevanja pristojnosti in načina nadzorovanja, po drugi strani pa da se preprečijo prekrivanja pristojnosti kar povzroča nepotrebne spore, razprave in afere. Vsak nadzornik mora imeti jasno definirano področje dela, pristojnosti in odgovornosti.

Posebno pozornost je potrebno posvetiti varovanju tajnih podatkov in predvsem opredeliti področja, kjer nihče, razen ozkega kroga zaposlenih v posameznih inštitucijah, ne bi imel vpogleda oziroma pod izjemno strogimi pogoji.

To so nekatere naloge, ki jih je, po mojem prepričanju, potrebno opraviti na nivoju nacionalno varnostnega sistema. V nadaljevanju želim izpostaviti še nekaj razmišljanj, ki bi izboljšali učinkovitost posameznih podsistemov.

O posameznih podsistemih

Obveščevalno-varnostni podsistem

Noben nacionalno varnostni sistem ne more učinkovito delovati in opravljati svojih nalog brez dobrih informacij in podatkov. Hkrati pa je potrebno zagotoviti njihovo ustrezno zaščito in zaščito tistih političnih, gospodarskih, varnostnih, obrambnih, tehnoloških, finančnih vidikov, ki pomenijo vitalen interes države. Zato sta obveščevalna in protiobveščevalna dejavnost izjemnega pomena. V Republiki Sloveniji imamo dve obveščevalno-varnostni službi, civilno – Slovensko obveščevalno-varnostno agencijo in vojaško – Obveščevalno varnostno službo Ministrstva za obrambo. V okviru Generalštaba SV deluje še J-2 oziroma Sektor za vojaško obveščevalno, protiobveščevalno in varnostno dejavnost.

Po mojem prepričanju je potrebno premisliti, da bi se upoštevalo razpoložljive človeške in druge vire, znanje in objektivne možnosti skoncentrirale na enem mestu. Namreč, obveščevalna dejavnost zahteva posebej usposobljen kader, obsežno in kakovostno analitično in siceršnje podporo, podporo operativnemu delu ter tehnične kapacitete. Zato bi bilo smiselno obveščevalno dejavnost in vire iz vojaške službe prenesti na Sovo, medtem ko bi protiobveščevalna zaščita in varnostna dejavnost (morda samo slednja) sedanje OVS ostala v Ministrstvu za obrambo kot organ v sestavi. Vloga J-2 bi ostala nespremenjena. S tem bi se združile analitične kapacitete, predvsem pa operativne, ki so že tako omejene.

Pri protiobveščevalni dejavnosti bi veljalo razmisliti povečanju pristojnosti (ene ali obeh služb) in, še pomembneje, o tem, kako na zakonski ravni bolje uskladiti delo obeh služb in policije ter izboljšati nekatere postopke, s katerimi bi zagotovili večjo učinkovitost ob zagotavljanju vseh procesnih pravil in pravic. Alternativa je tudi oblikovanje nove samostojne protiobveščevalne agencije. Možno pa bi bilo razmišljati tudi v smeri, da del nalog prevzame sedanji Nacionalni preiskovalni urad in se v tem primeru preoblikuje v samostojno institucijo.

Področje protiobveščevalne dejavnosti je namreč pomembno. Do sedaj mu nismo dajali dovolj pozornosti. Izjemnega strateškega pomena je varovanje naših ključnih in strateških podatkov. Popolnoma zmotno je misliti, da Slovenija ni tarča tujih obveščevalnih služb. Preko nas in morebitnih šibkih točk lahko nasprotnik pride ne le do podatkov pomembnih za nacionalno varnost, temveč tudi do podatkov s katerimi razpolagamo kot članica Evropske unije in Zveze Nato. Ne gre

EVRO-ATLANTSKI SVET SLOVENIJE

EURO-ATLANTIC COUNCIL OF SLOVENIA

Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana, Slovenija, t. +386 (0)1 5805 327, e-mail: info@euroatlantic.org, www.euroatlantic.org

spregledati niti morebitne dejavnosti obveščevalnih služb z območja naše države proti našim zaveznicam.

Poseben izziv predstavljajo dejavnosti, ekstremnih in radikalnih skupin ter organizacij, ki se ne povezujejo s tujino oziroma nastajajo pri nas ter potencialno ogrožajo nacionalno varnost. To področje zaenkrat ni ustrezno obravnavano. Razlogov je več, zlasti obstaja bojazen, da bi katerakoli od služb pridobila pooblastila, s katerimi bi lahko pridobivala ne le podatke o dejavnosti teh skupin, organizacij ali posameznikov, temveč tudi posegala v notranje politično življenje in imela odprta vrata v poseganje z ustavo zajamčene človekove pravice. To dilemo in bojazen delim tudi sam, a sem hkrati prepričan, da se bo potrebno s tem izzivom soočiti, premisliti in najti optimalno rešitev.

Na tem mestu moram opozoriti na nujnost premisleka o okrepitvi služb zlasti s kvalitetnim operativnim kadrom, ki bo ustrezno usposobljen za delovanje v okoljih, ki so pomembna s stališča zagotavljanja nacionalne varnosti Republike Slovenije. Od služb brez prisotnosti v ključnih okoljih (geografskih kot v posameznih skupinah) ni pričakovati, da bi lahko zagotavljale prepotrebne kakovostne podatke za odločanje. Zgolj pridobivanje podatkov s tehničnimi sredstvi, preko javnih virov in z njihovim analiziranjem ciljev ni mogoče doseči. V tem kontekstu bo potrebno premisliti o že omenjenih spremembah in spremembah notranje organizacije in zagotovitev pogojev za najzahtevnejše operativno delo v tujini. Pri tem imam v mislih v prvi vrsti ustvarjanje boljših in varnejših pogojev za operativno (tajno, prikrito) delo v tujini (v skladu s strateškimi interesi, opredeljenimi v nacionalno-varnostnem programu), zaščito operativnega dela kot tudi zagotavljanje drugih pogojev za delo v tujini. Spremembe zakona so nujne. Bistveno posodobljen oziroma nov zakon bi bistveno bolje odgovarjal sedanjim in bodočim kompleksnejšim varnostnim izzivom. Zagotoviti bi moral tudi ustrežnejše celovite pogoje za soočanje obveščevalne službe s temi izzivi. Ključni cilj zakona mora torej biti nadaljnja izgradnja učinkovite in visoko profesionalne ter v aktualne varnostne izzive usmerjene obveščevalne službe, ki bo sposobna zagotavljati sama in v sodelovanju z zavezniki in partnerji potrebne podatke in informacije.

Z vidika izjemnega pomena zagotavljanja informacijske varnosti in kibernetске obrambe ter varne in učinkovite uporabe tehničnih sredstev za pridobivanje podatkov ter informacij bi bilo smiselno narediti premislek o oblikovanju podsistema za informacijsko varnost in kibernetско obrambo. Jedro tega podsistema bi bila »Slovenska informacijsko-varnostna agencija«, ki bi bila podrejena neposredno Vladi. Agencija bi se razvila iz sedanjega Urada RS za informacijsko varnost. Pridobiti bi morala še nekaj več pristojnosti in skoncentrirati nekatere zmogljivosti, ki so sedaj razdrobljene.

Agencija bi bila tista, ki bi vodila in usmerjala vse dejavnosti na tem področju v tesnem sodelovanju z drugimi inštitucijami in zagotavljala povezanost z zasebnim sektorjem. S koncentracijo znanja in virov bi, po mojem prepričanju, lahko dosegli bistveno boljše rezultate.

Notranja varnost

Na področju notranje varnosti je Policija subjekt, ki je v preteklih desetletjih dosegel izjemne rezultate. Na visoko stopnjo varnosti v Sloveniji vplivajo številni zunanji in notranji dejavniki, posamezni subjekti nacionalno varnostnega sistema. Vendar brez dvoma in pomislekov je mogoče trditi, da je prispevek Policije izjemen. Temu pritrjujejo pozitivne ocene in priznanja s strani drugih držav. Vse to zavezuje državo, da stori vse, da se nivo varnosti ohranja in izboljšuje. To pa pomeni, zagotavljati pogoje za razvoj Policije kot ključnega subjekta pri zagotavljanju notranje varnosti.

Zato vsakršno nepremišljeno in s kratkoročnimi političnimi cilji motivirano poseganje v ta sistem pomeni tveganje, da se bo poslabšala varnost za vse nas. Poleg vseh posledic za državo in slehernega posameznika, bi to hkrati pomenilo, da Slovenija izgubi pomembno primerjalno prednost, ki bi vplivala na našo konkurenčnost na številnih področjih. V tem kontekstu menim, da mora generalni direktor policije ostati karierni policist, pri čemer se lahko postopek imenovanja in strokovnega preverjanja pogojev in kompetenc ustrezno nadgradi.

Policija mora delovati na podlagi ustave in zakonov. Hkrati pa je pomembno določanje prioritet. Tu imajo svojo vlogo tako Vlada kot Državni zbor, ki določata dolgoročne, srednjeročne in letne prioritete in spremljata ter nadzorujeta izvajanje nalog tako po vsebini kot z vidika zakonitosti in spoštovanja človekovih pravic.

Kljub izzivom na področju kadrovske politike in zagotavljanja zadostnega števila mladih policistk in policistov, je ena od bistvenih prioritet v naslednjem obdobju še večje usmerjanje policije v lokalna okolja. Tak pristop ima pomembno vlogo pri pravočasnem zaznavanju varnostnih tveganj in preventivnemu delovanju. S tem se dejansko povečuje varnost in s tem zadovoljstvo ljudi.

V tem kontekstu bi bil na podlagi poglobljene analize potreben premislek o tem ali bi bilo potrebno v posameznem okolju poleg obstoječih oblik dela oblikovati dodatne policijske postaje. Po drugi

EVRO-ATLANTSKI SVET SLOVENIJE EURO-ATLANTIC COUNCIL OF SLOVENIA

Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana, Slovenija, t. +386 (0)1 5805 327, e-mail: info@euroatlantic.org, www.euroatlantic.org

strani pa bi bilo smiselno premisliti, ali je upoštevajoč obseg nalog in varnostna tveganja možno izvesti racionalizacijo oziroma zmanjšanje števila policijskih uprav. Po mojem osebnem prepričanju je možno, bilo bi celo koristno tako z vidika izvajanja nalog kot za samo Policijo. Seveda, postopno in premišljeno.

V zvezi s pooblastili policije in drugih organov na področju notranje varnosti je, tako kot sem že omenil, nujno zagotoviti vsa tista pooblastila, ki bodo omogočala pravočasno in učinkovito odkrivanje kaznivih dejanj in jih preprečevati ob sočasnem doslednem in kakovostnem nadzoru. Zaostajanje pomeni zmanjševanje varnosti, kakovosten nadzor pa zagotavlja dosledno upoštevanje sorazmernost, zakonitost in varovanja človekovih pravic.

Naslednji nujen premislek je položaj Nacionalnega preiskovalnega urada. Od samega začetka menim, da je umeščenost v okvir Kriminalistične policije napačna. Neustreznost se kaže tako z vsebinskega stališča, pristojnosti, kot stališča organizacije in vodenja. Primernejša umestitev NPU bi bila znotraj policije kot samostojna organizacijska enota z jasno zakonsko določenimi nalogami, pristojnostmi in vodstvom. Premisliti bi veljalo celo o tem, da NPU postane samostojna služba, ki bi lahko prevzela določene najzahtevnejše naloge na področju ne le kriminala, ampak tudi protiotbeščevalne dejavnosti terorizma, ekstremizma in nekaterih drugih področjih, ki zahtevajo multidisciplinaren pristop in najbolj usposobljen kader. Na ta način bi lahko razrešili tudi nekatere dileme glede obvladovanja posameznih groženj.

Izobraževanje, usposabljanje in urjenje za delovanje v različnih situacijah, zlasti najzahtevnejših, mora biti vedno v ospredju. To mora postati prioriteta in ena od prednostnih nalog. Preveriti je potrebno sistem izobraževanja in usposabljanja. V zadnjih letih so se namreč pokazale večje ali manjše vrzeli pri ukrepanju v različnih situacijah. Napake niso nastale samo in izključno zaradi političnega vplivanja, pač pa zaradi premalo suverenega vodstva, vodij posameznih enot in pomanjkanju strateškega in taktičnega razmišljanja pri obvladovanju varnostnih dogodkov. Tudi na račun tega so se pojavile pomanjkljivosti, ki vplivajo na učinkovito in zakonito delovanje ter zaupanje javnosti v delo policije.

Še pred nekaj leti je bil glede kadrovske politike v ospredju predvsem izziv zagotavljanja potrebnega števila policistov. Zanimanje za ta poklic obstaja ob nekaterih splošnih značilnostih mlajših populacij, pri čemer mislim zlasti na psiho fizične sposobnosti in dejstvo, da je predanost delu

(kateremu koli) manj izrazita in je prepogosto v ospredju zgolj in samo plačilo ter bonitete. V zadnjih treh letih pa moramo izpostaviti problem vodenja, hitre in politično motivirane zamenjave ne le na vrhu policije, ampak tudi na ostalih nivojih. To povzroča ne le nezadovoljstvo, občutek nezanesljivosti oziroma nestabilnosti, temveč tudi »prilagajanje« pravil in večje napake pri delu. Policiji je potrebno zagotoviti takšen položaj in organizacijo, ki bo omogočila profesionalno delo temelječo izključno na ustavi, zakonih in strokovnih pravilih ob doslednem in strogem zakonsko opredeljenem nadzoru posameznih subjektov nadzora, ki pri tem ne morejo in ne smejo preseči svojih pristojnosti. Državni zbor, Vlada in minister se morajo zavedati teh okvirov in se dosledno izogibati skušnjavam morebitnega poseganja preko teh meja. V nasprotnem bo policija, ki je ključni faktor zagotavljanja naše notranje varnosti, postopno oslabela v svoji učinkovitosti. Povrnitev zaupanja in učinkovitosti pa je proces, ki lahko traja več let ali desetletje. V tem času pa se lahko bistveno poslabša naša varnosti in zapravi pomembna primerjalna prednost naše države.

Pri zagotavljanju notranje varnosti nikakor ne smemo spregledati ostalih subjektov, ki imajo pomembno vlogo in prispevajo k visoki stopnji naše notranje varnosti (tožilstvo, inšpekcije,...). Podobno kot policiji, jim je potrebno zagotoviti ustrezna pooblastila, pogoje in vire ter jih usmerjati ter voditi tako, da se s skupnim delom dosežejo zastavljeni cilji na področju zagotavljanja nacionalne varnosti.

Obrambni podsistem

Obrambni sistem, katerega jedro je Slovenska vojska, se že vrsto let sooča z resnimi izzivi. Ti izvirajo iz večletnega obotavljanja glede njenega razvoja in modernizacije zaradi nesoglasij glede dolgoročnega razvoja Slovenske vojske in glede ključnih konceptualnih vprašanj obrambe. Sooča se z velikimi kadrovske izzivi, neizpolnjevanjem danih zavez v okviru Nata in siceršnjem pričakovanjem v delu javnosti in politike, da bo za našo varnost poskrbel Nato. Poseben izziv je področje civilne obrambe in krepitev pripravljenosti za nemoteno delovanje ključnih funkcij ter storitev za višji nivo pripravljenosti in odpornosti države ter družbe.

Po mojem mnenju sedaj že sprejeta Resolucija o dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2040 dobro odgovarja na izzive, predvsem pa se z njimi sooča odločneje in bolj ambiciozno. Iz dokumenta se da razbrati zavedanje velikih tveganj, da se obstoječi konflikti razširijo in razvijejo novi. Zato so predlogi v dokumentu še ambicioznejši od predhodnega in procesi pri oblikovanju sil in zmogljivosti vzporedni. Izvedba tega bi lahko zagotovila bistveno boljšo obrambno sposobnost kot jo sedaj.

V preteklosti sem opozoril vsaj na dva pomembna vidika, ki sta, po mojem prepričanju, zapostavljena. Prvič, potrebno je narediti bistveno večji napor za to, da se državljanom in državljanom pojasni pomen dobre pripravljenosti na področju obrambe in doseči čim višjo stopnjo soglasja o tem, kako bomo razvijali naše obrambne sile in odpornost celotne države oziroma družbe. Na podlagi tehtne in argumentirane razprave bi morali nadgrajevati vse ključne dokumente ne glede na vsakokratna aktualna politična razmerja. To je v prvi vrsti naloga politike, hkrati tudi stroke zlasti v delu, ko se predstavljajo strokovni argumenti in konkretni predlogi povezani z razvojem Slovenske vojske. Samo tako bomo lahko uspešno in učinkovito dosegali višjo stopnjo pripravljenosti za obrambo. Z novo resolucijo je vsaj v večjem delu slovenske politike ta korak narejen. To je dobra osnova za naslednje korake. In drugič, še tako dobro opremljena vojska brez zadostnega vojaškega sestava, tako njenega profesionalnega jedra kot rezervnega sestava in ustrezno usposobljene strateške rezerve, ne bo mogla izvajati svojega poslanstva. Zato je predvsem potrebno spremeniti odnos do vojske, ki je nosilec obrambe države, in njenega slehernega pripadnika. V letu 2019 je bil pripravljen nabor ukrepov za izboljšanje kadrovske strukture Slovenske vojske in povečanje zanimanja za vključitev v profesionalni in rezervni sestav. Nekaj teh ukrepov je bilo že uresničenih, nekateri so v realizaciji, ostajajo še nekateri, ki bi morali odgovoriti na izzive zagotavljanja ustrezne perspektive za obdobje po koncu vojaške kariere. To je pomemben izziv za vsakega posameznika in sistem kot celoto.

Vse ključne inštitucije vključno s Slovensko vojsko morajo vložiti maksimalni napor v odpravljanje tistih dejavnikov tveganja, ki bi upočasnili ali zaustavili razvoj Slovenske vojske in obrambnega sistema. Pomen politične in javne podpore sem že omenil, prav tako visoka stopnja zavedanja o pomenu in potrebnosti učinkovite obrambe države. Ob tem izpostavljam še prepočasno urejanje položaja pripadnikov Slovenske vojske ali večji zastoji pri zagotavljanju sredstev za razvoj in modernizacijo s katero bi nadaljevali pretekle procese nazadovanja. Z vse navedeno bo potrebno podrobno razmisliti, katere ukrepe je potrebno izpeljati zato, da bi se tveganja zmanjšala v največji možni meri.

Zaščita in reševanje

Na koncu samo nekaj besed o sistemu zaščite in reševanja. V zadnjem obdobju je deležen vrste kritik zaradi slabega vodenja in ugotovljenih slabosti ter napak. V kolikor so se v preteklih letih dejansko pokazale slabosti in napake, jih je potrebno odpraviti s premišljenimi ukrepi, zato, da bo sistem ostal stabilen, učinkovit in še naprej uspešno reagiral v vseh situacijah ter deloval v najzahtevnejših razmerah.

EVRO-ATLANTSKI SVET SLOVENIJE

EURO-ATLANTIC COUNCIL OF SLOVENIA

Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana, Slovenija, t. +386 (0)1 5805 327, e-mail: info@euroatlantic.org, www.euroatlantic.org

V perspektivi pa menim, da bi bilo dobro razmisliti, da bi Uprava RS za zaščito in reševanje preoblikovali v nacionalno agencijo, ki bi obvladovala vse krize v katerih je nujno reševanje in zagotovitev zaščite za večje število ljudi. Agencija bi vključevala tako profesionalni in neprofesionalni sestav in sedanje enote Civilne zaščite. Agencija bi morala imeti pristojnosti angažiranja vnaprej predvidenih struktur in sil ostalih subjektov nacionalno varnostnega sistema. Agencija bi bila aktivirana v primeru posameznih kriznih dogodkov, kriz in izrednih razmer (ko bomo uvedli to stopnjo) ali izrednega stanja. Umeščenost v obrambni sistem ni najustreznejša. Zato je v marsikaterem pogledu omejeno v svojem razvoju in samostojnem odločanju.

Kakorkoli, sistem zaščite in reševanja se je vedno uspešno soočil z vsemi izzivi. Potrebno ga je krepiti in razmisliti, kako mu dati dodaten zagon in možnost razvoja. Prepričan sem, da so pred nami izzivi, ki bodo od tega sistema zahtevali več, predvsem pa bodo izzivi zahtevnejši in takšni s katerimi se dejansko še nismo soočili (pomanjkanje vode, veliki požari, poplave, posledice izrazitih neurij, epidemije in pandemije, veliki migracijski valovi, onesnaženja, potresi in druge, ne zgolj naravne nesreče).

Zaključek

Če strnem, novi kompleksni varnostni izzivi, hitre in nepredvidljive politične in druge spremembe terjajo, da je nacionalno varnostni sistem dobro pripravljen. Prepričan sem, da ga lahko z nekaterimi relativno majhnimi posegi in nadgradnjami naredimo zelo učinkovitega. S tem bomo povečali našo varnost in pomembno primerjalno prednost pred mnogimi državami. Za Slovenijo kot zelo odprto družbo je to izjemnega pomena. Zato bi bil strokoven, tehten in poglobljen premislek ter razprava več kot nujna. Na podlagi le-teh pa bi morebitne spremembe preišljeno in postopno tudi uveljavili. »Ad hoc« ukrepi in spremembe v posameznih podsistemih ali subjektih zanesljivo ne bodo pripeljale do želenega učinka. Samo odlično voden, usmerjan in organiziran sistem z motiviranimi ter dobro usposobljenimi kadri ter ustreznimi zakonskimi okviri lahko zagotavlja ustrezno varnost naše države in prispeva k skupni kolektivni varnosti.

EVRO-ATLANTSKI SVET SLOVENIJE
EURO-ATLANTIC COUNCIL OF SLOVENIA

Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana, Slovenija, t. +386 (0)1 5805 327, e-mail: info@euroatlantic.org, www.euroatlantic.org

EVRO-ATLANTSKI SVET SLOVENIJE
EURO-ATLANTIC COUNCIL OF SLOVENIA

Si želite izvedeti več o dejavnostih Evro-atlantskega sveta Slovenije? Vas zanima področje mednarodne varnosti? Pridružite se nam.

Za več informacij obiščite našo spletno stran www.euroatlantic.org ali pošljite sporočilo na info@euroatlantic.org.